

Надія Сеньовська

кандидат педагогічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
м.Тернопіль, Україна
ipp56@tnpu.edu.ua

Тетяна Скуратко

кандидат філологічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
м.Тернопіль, Україна
tanyabidov@gmail.com

ОСВІТНЯ РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЗДОБУТКІВ ПРОЄКТУ «ЯК ТИ, БРАТЕ?» СУЧАСНИМИ УКРАЇНСЬКИМИ ПЕДАГОГАМИ

Війна – це не просто бої на фронті та перебування у тилу. Досвід України наочно демонструє, як багато залежить від згуртованості суспільства, взаємопідтримки та взаємодопомоги. І діяльність закладів освіти не є винятком. Адже саме там діти формують базові вміння взаємодії у соціумі. Зараз для абсолютно всіх українців – і дорослих, і малих – важливо оволодіти навичками спілкування в умовах стресу, критичних ситуацій, щоб можна було, за потреби, підтримати себе і тих, хто поруч. На жаль, така необхідність, швидше за все, виникне. Адже ніяка частина нашої країни не застрахована від обстрілів, не є повністю безпечною.

У цьому контексті критичною стає проблема безпечного середовища у закладі освіти, відбуваються пошуки її вирішення: «сьогодні триває системна робота щодо забезпечення конституційного права дітей на освіту в умовах воєнного стану, що у тому числі відбувається через організацію освітнього середовища у закладі освіти, яке б відповідало принципам безпеки,

інклюзивності та здоров'язбереження, що є базовими у контексті національної безпеки країни» [4, с. 42].

Перше, про що можуть і мають подбати самі педагоги в цьому контексті – це психологічна безпека вихованців. Сьогодні існує чимало державних та волонтерських програм, котрі спрямовані на підвищення рівня обізнаності педагогічних працівників стосовно цього питання та формування ними відповідних навичок. З нашого погляду, дуже перспективним є проєкт «Як ти, брате?». Його засновники, серед іншого, підготувати цілу серію якісних інформаційних матеріалів. Для вихователів, учителів та викладачів корисними будуть їхні посібники «Як ти, сонечко? Як розмовляти з дитиною під час війни» [5] («Зелена» серія призначена для того, щоб зберегти, або відновити контакт); «Поговори зі мною... Як надавати базову психологічну допомогу через розмову» [1] («Жовта» серія – допомогти підтримувати одне одного); «Тактична комунікація для закладів освіти. Як спілкуватися з учнями та їхніми батьками під час війни» [2] та «Тактична комунікація для цивільних. Як підтримувати стосунки під час війни» [3] («Блакитна» серія призначена допомогти адаптувати комунікацію до нових умов). Вважаємо, що головною «родзинкою» всіх перерахованих посібників є їхнє практичне спрямування і зрозумілий стиль викладу. Адже педагоги сьогодні теж перебувають у стресі, «несуть в собі» травму війни, незалежно від їхньої особистої історії. Тому так важливо отримувати лаконічну інформацію, яку легко використати в кризових умовах.

За висновками команди «Як ти, брате?», перше, на що варто зважати під час комунікації в закладі освіти – це *непередбачуваність самого нашого життя*, навіть у тилу чи за кордоном, постійні зміни, спровоковані війною. Таким чином, як би педагогічний колектив не намагався створити й підтримувати безпечне освітнє середовище, воно не може бути таким на 100%, адже ми всі загрожені й не маємо способу уникнути можливої агресії росіян. Відповідно, йтися може про ситуативну безпеку, розвиток психологічної стійкості, тренування, навчання як діяти у кризових умовах і, звісно, взаємну підтримку.

Другий важливий висновок стосується *нестійкого внутрішнього стану громадян України* (і це нормально, адже російсько-українська війна триває вже більше 11 років, а повномасштабне вторгнення – більше 3). І діти, й дорослі (особливо самі педагоги) хронічно виснажені, часто мають травматичний досвід, чутливі до проявів негативних емоцій, неповаги, байдужості. Тобто, всі учасники освітнього процесу потребують тактовного спілкування, ненав'язливої уваги, прийняття, відсутності засудження й «навішування кліше». Окремо можна виділити наявність різноманітних (часто несподіваних) тригерів, але робота з ними – завдання психологів, а не педагогів.

Третій аспект, на який варто звернути увагу надавачам освітніх послуг, – це зростання суспільного запиту на справедливість і чесність у всіх її проявах. Особливо гостро цю потребу відчують діти, які з різних причин дуже вразливі. І якщо дехто з них прямо її озвучує, то інші, навпаки, поведуться дуже по-різному: замкнуто, виключно, апатично, нахабно, істерично... І тут педагоги змушені поєднувати різні моделі спілкування: дружню, наставницьку, батьківську, приятельську, керівну тощо. Головна вимога – говорити правду (відповідно до віку вихованців, звісно) і чітко проводити кордони, адже вчителі й вихователі – теж живі люди.

Четвертий загальний висновок стосується *ціни за всі ці зусилля*. Педагоги – також люди, продуктивність яких зараз сильно обмежена, адже доводиться жити й діяти в умовах війни. А якісна праця (і добра розмова теж) потребує значних фізичних і психічних сил. Тому дирекція закладу освіти мала б більше уваги приділяти здоров'ю своїх працівників. Доцільно періодично проводити тренінги з проблем емоційної регуляції, самодіагностики тощо. І, безумовно, надважливим є психологічний клімат в колективі. Адже проста людська підтримка – вербальна й невербальна – може дуже полегшити стан будь-якої людини.

Питанню плекання резильєнтності у педагогів та здобувачів освіти різних рівнів у час воєнного лихоліття значну увагу приділяють і учасниці освітньої волонтерської команди «Патріотичні й небайдужі» (Н. Сеньовська, І. Скасків,

Т. Скуратко; м. Тернопіль). З власного досвіду можемо зазначити, освітня резильєнтність дає можливість педагогам «не вигоріти» емоційно, використовувати нові можливості, а здобувачам освіти різних рівнів – засвоювати нові знання, протистояти невдачам і відновлюватися після них. Переконані, що саме освітня резильєнтність допомагає подолати освітні втрати.

Отож, в умовах воєнного стану надзвичайно важливо приділяти увагу питанню безпечного середовища у закладі освіти, подбати про психологічну безпеку як вихованців, так і педагогів. Резильєнтні педагоги та здобувачів освіти різних рівнів відносно швидко адаптуються в умовах воєнного освітнього процесу і якісно працюють над самовдосконаленням та самореалізацією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Поговори зі мною. Як надавати базову психологічну допомогу через розмову : посібник / Антон Семенов та інші. К., 2023. 37 с. URL: <https://yakty.com.ua/pogovory-zi-mnoyu>

2. Тактична комунікація для закладів освіти. Як спілкуватися з учнями та їхніми батьками під час війни : посібник / Антон Семенов та інші. К., 2024. 42 с. URL: <https://yakty.com.ua/tkzo>

3. Тактична комунікація для цивільних. Як підтримувати стосунки під час війни : посібник / Антон Семенов та інші. К., 2024. 40 с. URL: <https://yakty.com.ua/tkcivil>

4. Шульга І. Безпечне освітнє середовище в умовах воєнного часу: інклюзивний і здоров'язберігаючий аспекти. *Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки: Збірник тез III Міжнародної наукової конференції, 20-21 квітня 2023 р. / упоряд. Криськов А.А., Габрусєва Н.В. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2023. 181 с. С. 41–43. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/41071/2/MCTD_2023_Shulha_I-A_safe_learning_environment_41-43.pdf*

5. Як ти, сонечко? Як розмовляти з дітьми під час війни: посібник з психологічної допомоги / Антон Семенов та інші. К., 2023. 40 с. URL: <https://yakty.com.ua/sonechko>